

Potrava pre m tvych v dobe hal-tatskej *Ako sa prejavuje ukladanie potravy v hal-tatských hroboch*

Strava tvorí neoddeliteľnú súčasť každodenných činností. Jej význam je však nie len fyzický, ale aj náboženský: pôsty, predpísané jedlo, stolovanie, a v kresťanstve známe chlieb a víno.

Zvyk ukladania potravy do hrobov sledujeme už od čias paleolitu, nejde teda o fenomén doby hal-tatskej. Taktiež rozšírenie tohto zvyku je známe. Okrem Európy máme doklady napríklad z Číny, Madagaskaru, Mexika a Kamerunu. Jednotlivé oblasti ako aj etniká, prirodzene, disponujú odlišnosťami. V písomných prameňoch, síce až z obdobia laténu, nájdeme u Cézara zmienku o galskom zvyku spať spoločne s mŕtvymi aj zvieratá, a veci, ktoré mal rád.

Prejavy ukladania potravy v hal-tatských hroboch pozorujeme na hrobovej výbave. Okrem zvieracích kostí sa sleduje prítomnosť organických zvyškov a hmotná kultúra. Tu je však dôležité najprv zhodnotiť možné dôvody uloženia toho ktorého nálezu. Nie všetky kosti a nádoby musia byť bezprostredne dokladom prítomnosti potravy v hrobe.

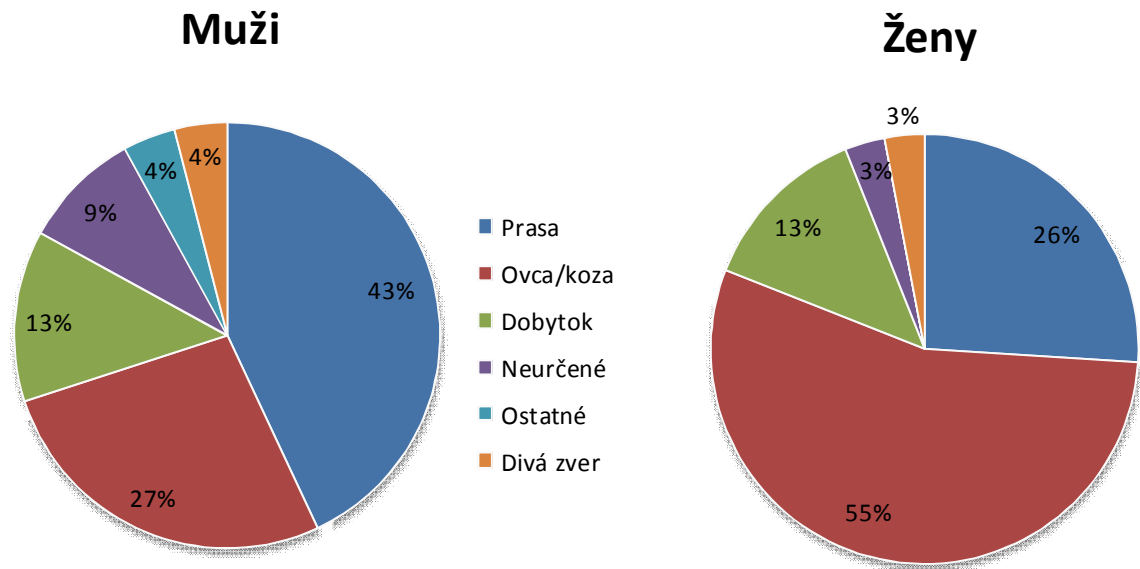
Na analýzu a zistenie prítomnosti organických zvyškov v hrobe sa používa niekoľko metód: archeobotanika, fosfátová analýza, analýza lipidov a archeoentomológia. Kostí sa najlepšie zachovávajú v málo vápenatých pôdach. Pokiaľ sú však kosti štrávené prostredím, pomôže určiť prítomnosť organických zvyškov nám možno fosfátová analýza. Niekedy prítomnosť mäsa nám indikujú aj vonkajšie skelety, a kukly hmyzu, ktoré sa v mäse nachádzajú. Touto sa zaoberá archeoentomológia.

Najdôležitejšími doklady ukladania stravy sú zvieracie kosti. Ich kvalita a výpovedná hodnota je ovplyvnená množstvom vonkajších faktorov: vplyv pôdy, zmeny tepla a zimy, UV žiarenie, iné zvieratá, a nevyzdvihnutie určitých, hlavne menších kostí, ktoré možno ažko prehliadnuť. Podľa H. Behrensa možno rozlíšiť 3 druhy významu ukladania zvierat do hrobov: sociologický, emocionálny a náboženský.

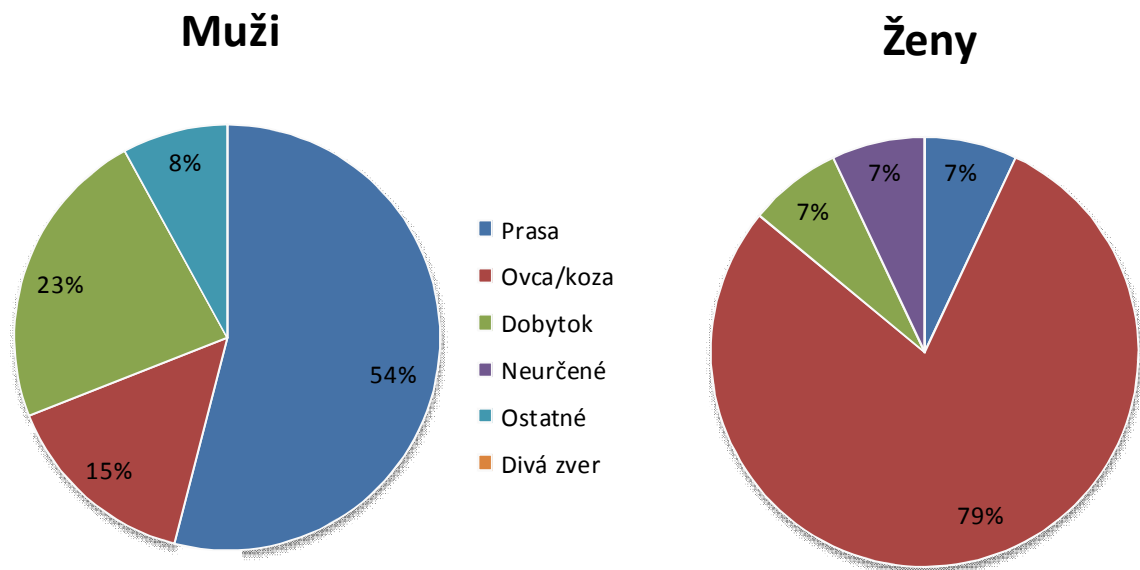
- Sociologický sa týka zvierat, ktoré boli popri zosnulom vnímané ako samostatné bytosti. Ide napríklad o kone.
- Emocionálny je asi najčastejší. Týka sa zvierat, ktoré boli mŕtvu za človeka blízke. Ide o psy, kone a vtáky. Tieto zvieratá majú v hrobe zabezpečenú svoju stravu, preto sa nepovažujú za potravu pre mŕtveho.
- Náboženský zahŕňa obeť ako aj potravu pre mŕtveho. Často ide o jednotlivé kusy zvierat, nie o celé jedince, pričom však treba pamätať, na vonkajšie vplyvy, ktoré mohli pozostatky poznať. Okrem spomenutého sem zaraďujeme aj rôzne amulety a trofeje.

V Bádensku-Württembergu a Bayersku boli vybraných 8 pohrebísk z doby hal-tatskej, kde sa sledovala prítomnosť mäsitej potravy v hrobách. Pozitívny nález bol v muflských hrobách v 49,5% (99 hrobov), v flenských u 36% (72 hrobov). V prípade detí len 14% (16 hrobov). Pri určitých lokalitách išlo predovšetkým o domáce zvieratá, divá zver bola výraznejšia len na lokalite Kehlheim Urnenfeld a to v necelých 20% hrobách. Kvalita mäsa bola v muflských a flenských porovnateľná, výrazný rozdiel však bol v druhoch zvierat (Graf 1). Kým v muflských hrobách prevláda prasa, v flenských ovce/kozy. Tento rozdiel je ešte výraznejší v bohatých hrobách (Graf 2). Zvieratá boli predovšetkým dospelé jedince, zhruba 22% bolo mladých. Veľkosť porcií bola v muflských bohatých hrobách väčšia ako v flenských.

Kým v beľných i-ľo vo v-ine pr-ípadov o 1 porciu, v bohat-ých hrob-och je v-ýrazn-ý n-árast 2 a 3 porci-í.

Graf 1: Percentuálne zastúpenie druhov zvierat vo v-etkých hrob-och.

Graf 2: Percentuálne zastúpenie druhov zvierat v bohat-ých hrob-och.

Prasa mohlo v muľských hrob-och symbolicky predstavova kanca, ktorý bol agresívny, inteligentn-ý, neboj-ácn-ý, r-ýchly a nebezpe- n-ý. Bol re-pektovan-ý a bran-ý ako symbol odv-áľneho boja. Ovce v ľensk-ých hrob-och mohli súvisie s ich prácou. Spracovávali vlnu a tkali látky.

Pri keramike, rovnako ako pri kostiach, treba starostlivo rozpoznáva , ak-ý je z-ámer jej ulofnenia. Prítomnos organick-ých zvy-ľkov nám samozrejme pom-ôľu ur i chemick-é anal-ýzy,

prvým indikátorom je však samotný spôsob uloženia a stav predmetu. Pri nádobách, ktoré sú uložené hore dnom, prevrátené, alebo vsadené do seba, sa nepredpokladá, že by mohli obsahovať jedlo. To isté platí aj pre rozbité a zámerne poškodené kusy.

Pochovávali sa predovšetkým ploché nádoby so širokým ústím, misky, taniere a šálky, ktoré aj priestorovo súviseli so zvieracími kosťami. Niekedy sa kosti nachádzali priamo na alebo v nich. Nádoby s vysokým a širokým kufľovitým hrdlom a naberacími nádobkami slúžili na tekutiny alebo kašovitú jedlá.

Nálezy nôžov nie sú pravidelné ale často sa v hrobách vyskytnú. Mnohé z nich sú pritom považované za porcovacie nôže, pretože sa vyskytujú v blízkosti zvieracích kostí alebo keramiky. Ide zhruba o 40% sledovaných nálezov.

Záverom možno zhrnúť, že preukázateľne bola potrava do hrobov dávaná zámerne. Telo človeka bolo aj po smrti brané ako živé. Viditeľné je však výrazné ovplyvnenie pohlavím, vekom a sociálnym statusom. V bohatých hrobách sa odrazilo napríklad na množstve porcií a množstve keramiky. Niekedy sa tam doľahli prestížnejšie nápoje (napríklad alkohol), alebo importované suroviny (napr. koreniny a exotické ovocie). V prípade pohlavia ide o výrazný rozdiel v preferovanom druhu zvierat. Téma ukladania stravy je veľmi komplexná a v budúcnosti nám ešte môže priniesť ďalšie poznatky.

Použitá literatúra:

STADLER, J. 2010: Nahrung für die Toten? Speisebeigaben in hallstattzeitlichen Gräbern und ihre kulturhistorische Deutung. Bonn.